

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЕТНОПОЛІТИЧНИХ ЗАГРОЗ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

REASONS OF THE EMERGENCE AND REALIZATION OF ETHNOPOLITICAL THREATS IN MODERN UKRAINE

Червеняк К.Т.,

*аспірант кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету*

У статті проаналізовано внутрішні причини виникнення та реалізації етнополітичних загроз у сучасній Україні. Автором виділено дві причини. Це розбіжності у баченні подальшого розвитку між етнонаціональною спільнотою та владою країни, на території якої вона проживає; використання етнонаціонального фактора у політичних іграх. Вони найбільш яскраво проявляються у відносинах між суб'єктами суспільно-політичних процесів. Ці прояви досліджуються на прикладах із поліетнічних регіонів України.

Ключові слова: етнополітична загроза, держава, політична еліта, етнічна еліта, суспільно-політичний процес, політичні відносини, етнізація політики.

В статье проанализированы внутренние причины возникновения и реализации этнополитических угроз в современной Украине. Автором выделено две такие причины. Это различия в видении дальнейшего развития между этнонациональной сообществом и властями страны, на территории которой он проживает; использование этнонационального фактора в политических играх. Они наиболее ярко проявляются в отношениях между субъектами общественно-политических процессов. Их проявления исследуются на примерах из полиэтнических регионов Украины.

Ключевые слова: этнополитическая угроза, государство, политическая элита, этническая элита, общественно-политический процесс, политические отношения, этнизация политики.

The article analyzes the main internal reasons of the emergence and realization of ethno-political threats in modern Ukraine. The author identifies two such reasons. There are difference in vision on further development between the ethnonational community and the authorities of the country in which this community resides; use of ethnonational factor in political games. They are most clearly manifested in relations between subjects of socio-political processes. Their manifestations are researched on examples from polyethnic regions of Ukraine.

Key words: ethno-political threat, state, political elite, ethnic elite, socio-political process, political relations, ethnization of policy.

Постановка проблеми. Збройна агресія Росії проти України та анексія Криму актуалізували потребу дослідження особливого типу загроз – етнополітичних загроз розвитку суспільства та держави як окремого політичного інституту, виявлення їх основних причин і наслідків. Адже після подій 2014 р. стало чітко зрозуміло, що етнонаціональний фактор, тобто активний потенціал окремих етнонаціональних спільнот, може ставати інструментом у руках деяких суб'єктів суспільно-політичних процесів для задоволення власних інтересів, які часто йдуть у розріз із національними інтересами держави. До таких загроз в Україні ми відносимо політизацію етнічності, а також такі прояви етнічного радикалізму, як між-етнічний чи етнополітичний конфлікт, етнічний сепаратизм або іредентизм. Саме тому для запобігання деструктивних впливів на суспільно-політичні процеси, які несе в собі реалізація такого типу загроз, потрібно уникати причин, які їх провокують.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом, в основі такого дослідження поняття «етнополітична загроза». Поки що єдине розу-

міння або визначення цього поняття в українському науковому дискурсі відсутнє. Чимало дослідників знаходять інші взаємозамінні словосполучення для позначення подібного явища. Так, українська дослідниця В. Бурдяк використовує у своїх працях словосполучення «ризик та виклики соціальної стабільності» [1, с. 297]. Послугуються поняттям «етнополітична загроза», зокрема експерти Національного інституту стратегічних досліджень [2, с. 1, 2] та український науковець В. Котигоренко [3]. У першому випадку йдеться про етнополітичні загрози національній безпеці, а в другому – про етнополітичні загрози соціальній стабільності. У цих працях указаний перелік подібних загроз, а основна увага зосереджується на аналізі потенційних або наявних наслідків для етнонаціональних відносин.

Натомість більшість науковців, котрі аналізують причини етнополітичних загроз, зосереджуються на дослідженні саме зовнішніх причин – певних впливів, які йдуть із-за меж держави. Це, наприклад, науковець Є. Рябінін, який аналізує екзогенні чинники впливу на посилення етносепаратистських процесів в Україні [4] або дослідник

В. Котигоренко, який наголошує, що втручання і підбурювання певними державами з метою досягнення власних інтересів є потенційно небезпечним для держави [3]. Проте, на нашу думку, не варто відкидати чи ігнорувати можливості виникнення та реалізації етнополітичних загроз під впливом причин зсередини держави, а саме ця частина проблеми є недостатньо вивченою. Для доведення основних тез будемо послуговуватися прикладами, що наведені у аналітичних записках Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса, Національного інституту стратегічних досліджень, матеріалах ЗМІ, працях дослідників (В. Котигоренка, О. Кривицької, І. Кресіної, О. Рафальського та ін.), що розглядають проблеми розвитку етнополітичних процесів в Україні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз внутрішніх причин виникнення і реалізації етнополітичних загроз у сучасній Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. На нашу думку, саме формулювання «загроза етнополітичній стабільності» або просто «етнополітична загроза» є досить вдалим, адже загроза – це можлива небезпека, яка через певні причини може реалізуватися та потенційно мати негативні чи навіть руйнівні наслідки. В Україні такими загрозами, як ми вже зазначали, є політизація етнічності, а також прояви етнічного радикалізму. Важливою їх причиною, що йде ззовні, є втручання і підбурювання певними державами з метою досягнення власних інтересів. Натомість до основних внутрішніх причин виникнення і реалізації етнополітичних загроз відносимо:

1) розбіжності у баченні свого подальшого розвитку між етнонаціональною спільнотою та владою країни, на території якої вона проживає;

2) використання етнонаціонального фактора у політичних іграх (як етнічною елітою спільноти, так і політичною елітою регіону або країни).

Вони найбільш яскраво проявляються у відносинах між суб'єктами суспільно-політичних процесів, до яких ми відносимо державу як політичний інститут, її владно-політичну еліту на різних рівнях, етнонаціональні спільноти, етнічні еліти, а також суспільно-політичні організації, зокрема політичні партії, громадські організації національних меншин тощо. Розглянемо детальніше їх прояви на прикладах із поліетнічних регіонів України (Закарпатська, Чернівецька, Одеська області та Крим), адже саме у цих регіонах, через високий рівень етнічної мозаїчності населення, множинність і стійкість ареалів компактного розселення етнонаціональних спільнот, високу інтенсивність міжетнічних відносин та етнополітичних процесів, виникнення і реалізація етнополітичних загроз є найбільш небезпечною для «виживання» держави і збереження стабільності у суспільстві.

Перша причина – це розбіжності у баченні свого подальшого розвитку між етнонаціональною спільнотою та владою країни, на території якої вона проживає. Такі розбіжності найбільш помітні у відносинах кримськотатарської, угорської та російської спільнот з українською державою.

В основі політики української держави стосовно кримських татар від початку здобуття незалежності були різні погляди на питання статусу кримських татар, відмінність між якими криється у вихідному визначенні – чи є кримські татари окремим народом-нацією, яка має право на свою територію і власне політичне життя, або ж кримських татар варто трактувати як національну меншину. Між цими двома крайніми позиціями можна виявити й проміжну, що пов'язана з визнанням за кримськими татарами права на національно-територіальну автономію [5, с. 27–29]. Базовими ідеями, що сповідуються усіма організаційно структурованими представниками кримськотатарського народу, є репатріація, національна державність і національно-культурне відродження [6, с. 207], зокрема Курултаєм і Меджлісом, в установчих документах яких ідея державності на підставі корінного статусу кримських татар є ключовою. Натомість частина науковців, етнічно української політичної еліти та еліти окремих національних меншин наполягали на тому, що до розв'язання цієї проблеми не мають застосовуватися якісь особливі підходи [7, с. 223]. Інша частина науковців системно доводила, що в Україні немає «корінних народів» (у розумінні, викладеному у Конвенції Міжнародної організації праці № 169 від 1989 р.), оскільки вітчизняні законодавство і більшість наукових практик базуються на визнанні пріоритетності прав особи і громадянина у забезпеченні як індивідуальних, так і групових прав [8, с. 143]. Тому за відсутності преференцій від статусу має зникнути і, з одного боку, конфліктогенність, а з іншого – привабливість постановки питання у такому ключі. При цьому зовсім не береться до уваги те, що кримські татари розвивали в Криму власну державність у минулому або те, що інші спільноти мають можливість отримувати допомогу від свої етнічних Батьківщин, а кримські татари такої можливості позбавлені. Це ставить їх у цілковиту залежність від наданого їм українською державою обсягу прав і можливостей [7, с. 223].

Тобто парадоксальність ситуації полягала в тому, що до анексії Криму, кримські татари підтримували першу статусну позицію, Україна відстоювала другу і сторони не хотіли поступатися одна одній. Хоча вирішення проблем у взаєминах крилося у третій статусній позиції – визнанні за кримськими татарами права на національно-територіальну автономію у складі України. Проте на

заваді цього стали законодавча невизначеність, відсутність політичної волі та російський чинник на півострові.

Такі ж проблеми виникають і з російською меншиною на території України, хоча говорити про сумісність порівняння цих двох випадків не приходить. Адже кримські татари – автохтонні жителі Криму, у них немає іншої історичної Батьківщини, а посягання росіян, що проживають в Україні, на державний устрій і територіальну цілісність здебільшого не мають ніяких об'єктивних причин і підживлюються ззовні.

Проблема російської спільноти пов'язана зі зміною її статусу – переходом у статус національної меншини після проголошення незалежності України. Адже беззаперечним був той факт, що у межах СРСР росіяни мали статус домінуючого етносу. А після розпаду СРСР вони перетворилися на доволі чисельну, розселену по багатьох регіонах, впливову мовно, культурно і ціннісно, але все ж національну меншину. Зрозуміло, що такі статусні зміни вплинули на індивідуальне і колективне самоусвідомлення усередині російської спільноти, викликаючи стан певної розгубленості або активного несприйняття нової ситуації [7, с. 216]. Через це російська еліта зробила ставку на утвердження російських культурних цінностей та дискримінацію української мови і культури в районах із більшою часткою росіян. Саме там найбільш популярні ідеї слов'янофільства та проросійські настрої [8, с. 135], які підживлюються не без сприяння регіональної еліти.

Яскравим прикладом наведених тверджень є ситуація в Криму, де реакція на зміну статусу була найбільш гострою і призвела до політизації етнічності на засадах «російського націоналізму», основною ідеєю якого стала ідея «повернення Криму» до складу Російської Федерації. А соціокультурний механізм цієї політичної стратегії на півострові був наділений найбільш варіативною сукупністю інструментів його використання, які застосовувалися з метою ствердження ідеологеми «Крим – це частина Росії» [6, с. 265–266].

Часто з політичними силами й організаціями «російського націоналізму» відверто солідаризувалися й владні структури автономії. Це зумовлювало суперечності насамперед із центральною владою в Україні, національно-демократичними політичними силами та кримськотатарським рухом [9, с. 385]. Найбільш показовим прикладом, що ілюструє вказану тезу, є проголошення 5 травня 1992 р. державної самостійності Республіки Крим. Якби не жорсткі дії центру і протест Меджісу кримськотатарського народу проти такого рішення кримського парламенту, невідомо чи Крим би не вийшов зі складу України ще в 1992 р.

На сучасному етапі прояви сепаратизму в регіонах, де домінує російська культурна традиція,

спровоковані ще й різницею у баченні свого геополітичного майбутнього між населенням, яке тяжіє до Росії, і владою, що взяла курс на євроінтеграцію. У зоні ризику перебуває Одеський регіон, де ідеологічні маркери великої частини населення у питанні ставлення до ЄС, НАТО та СРСР кардинально відрізняються від загальнонаціональних показників, що ілюструють різні опитування громадської думки.

Крім росіян, після проголошення незалежності України, питання статусу почали піднімати також представників інших етнонаціональних спільнот на території України. Серед них особливо виділяється угорська національна меншина, етнічна еліта якої в особі Товариства угорської культури Закарпаття (далі – ТУКЗ) та «КМКС» Партії угорців України систематично висуває вимоги до влади про надання угорській меншині Закарпаття національно-територіальної автономії у різноманітних модифікаціях, які влада Угорщини активно підтримує. Ще в 1991 р. за ініціативи ТУКЗ був проведений локальний референдум у Берегівському районі Закарпатської області за утворення Угорського автономного територіального округу (за таку ініціативу висловилися 81,4% відсотка виборців району, які взяли участь у голосуванні). Це рішення так і не було підтримане владою, тому з 2000 р. ТУКЗ почало просувати ідею створення Притисянського району як об'єднання населених пунктів Берегівського, Ужгородського, Мукачівського та Виноградівського районів Закарпатської області з компактним проживання угорського населення [10, с. 78]. Після створення на базі ТУКЗ політичної партії «КМКС» Партія угорців України, її тодішній лідер М. Ковач ще активніше почав просувати таку ідею, особливо перед черговими виборами.

Із 2015 р. на порядку денному стоїть видозмінений варіант попередніх ініціатив – створення угорського територіального району на підставі добровільного об'єднання громад у зв'язку з реформою децентралізації. У травні 2015 р. на засіданні Об'єднання прикордонних органів самоврядування Закарпаття, створеного ще у 2007 р., міськими та сільськими головами територій компактного проживання угорців, була прийнята заява, у якій зокрема йшлося про таке: «Для асоціації особливо важливо, аби у рамках децентралізованого процесу – відповідно до чинного законодавства – створили район, до складу якого входили би угорські населені пункти» [11]. Дана ініціатива знову виходила від «КМКС» Партії угорців України.

Друга причина – використання етнонаціонального фактора у політичних іграх. Для аналізу цієї причини важливим є розуміння дуже поширеного в Україні явища – так званої «етнізації політики», коли певні політичні, квазіполітичні утворення

і політики вдаються до упередженої ідеологізації і політизації окремих фактів проблемної між-етнічної взаємодії, гіперболізують відмінності у релігійних і мовних перевагах, традиціях і культурі громадян різної національності та території проживання, у ставленні до історичних постатей, міфів, пам'ятників, до версій та інтерпретацій фактів минулого і сучасного, тощо [12, с. 10–11]. Тобто для досягнення власних прагматичних цілей вони користуються найбільш поширеними стереотипними уявленнями населення. А це викликає посилення регіоналізму та підвищення рівня нетерпимості ущемлених етнонаціональних спільнот. Прикладами використання етнонаціонального фактора у політичних іграх в Україні є відносини влади та етнонаціональних спільнот в Криму до його анексії Росією, «політичне русинство», етнізація політики під час виборів, діяльність етнополітичних партій тощо.

У Криму політичні причини виникнення етноконфліктних ситуацій були пов'язані з егоцентричними діями одного із суб'єктів етнополітичних відносин, що викликали насторожену або навіть ворожу реакцію протилежної сторони [7, с. 322]. Влада автономії часто апелювала до етнічних почуттів російської більшості, що сприяло формуванню усталеного переконання про її особливу прихильність до етнічних росіян. Такі підозри ґрунтуються на фактах її пасивності стосовно дій, що прямо кидали виклик кримськотатарським цінностям і ставали причинами відкритих конфліктів [7, с. 397]. У стосунках із репатріантами влада використовувала риторику про рівні права усіх національних меншин регіону. Хоча вирішенню низки політичних та правничих аспектів їх повернення в Україну перешкоджало небажання проросійськи налаштованих влади регіону йти на компроміс.

Центральна українська влада ніколи не користувалася повністю або користувалася дуже невміло тим потенціалом, що мала кримськотатарська спільнота. Адже беззаперечним є той факт, що кримські татари, маючи основною метою участі у політичному процесі здобуття права на власну державність у територіальних межах суверенної демократичної України як основного гаранта його реалізації, сформувався у своїй домінантній чисельності як найбільш проукраїнська сила в автономії [6, с. 227]. Натомість етнонаціональна політика України щодо автономії фактично будувалася на засадах балансування між кримськими татарами і проросійським населенням, які мали діаметрально протилежні вимоги до влади. Офіційний Київ у різні періоди розвитку держави знаходив різні причини для відмови задоволення основних вимог кримськотатарської еліти. Хоча причина завжди була одна й та сама: Україна, проголосивши себе демократичною державою, так і

не змогла побороти опір «проросійської» кримської влади відновленню прав корінного народу.

Наступним прикладом є ідея та рух за політичне русинство, який розгорнувся на Закарпатті. «Русинофілство» виникло на хвилі загального етнічного відродження в Україні як рух за визнання закарпатських русинів окремим від українців етносом [7, с. 328]. У лютому 1990 р. в Ужгороді було створено обласне культурно-освітнє Товариство карпатських русинів, яке швидко політизувалося і вже у вересні 1990 р. організацією була поширена «Декларація Товариства карпатських русинів про повернення Закарпатській області статусу автономної республіки» [10, с. 88–89]. Згодом така політизація відбулася також у напрямі просування ідеї відокремлення Закарпаття зі складу України. На сучасному етапі власної політичної партії русини не мають. Водночас в області діє 11 русинських громадських організацій.

Самі лідери русинського руху, зокрема М. Бобинець, виділяють два окремих напрями «політичного русинства»: проросійський та проєвропейський. Визначальною рисою першого напрямку є антиукраїнська сепаратистська спрямованість. Його представники (П. Гецько, Д. Сидор та ін.) орієнтуються на Росію та вимагають визнання окремої «русинської національності», надання автономії або навіть незалежності регіону Закарпаття. Проєвропейський напрям є більш чисельним і саме з ним намагаються ідентифікуватися більшість лідерів русинського руху (М. Бобинець, Є. Жупан та ін.). Основною метою цієї течії русинського руху є визнання на законодавчому рівні окремої національності «русин». Просування такої ідеї відбувається шляхом здійснення громадського та медійного тиску на органи влади [13, с. 4–6].

Ми погоджуємося з думкою науковця М. Дністрянського, що політичне русинство в своїй основі – штучне явище, в конструюванні якого значну роль відіграли як окремі особи (зокрема американський історик угорсько-українського походження П. Магочі), так і політичні структури сусідніх держав [9, с. 253]. Саме тому ми і розглядаємо його у частині використання етнонаціонального фактора (у цьому разі штучно сконструйованого) у політичних іграх. Штучне «конструювання етнічності» відбувається через максимальне відокремлення цієї етнографічної групи від української нації і базується на подвійній (загальноукраїнській та локально-русинській) ідентичності.

Незважаючи на те, що політичне русинство – локальне у просторі явище, зосереджене переважно в українсько-угорській етноконтактній смугі [9, с. 254]. Воно набрало рис антидержавництва і сепаратизму, що проявляється через друкування «наукових праць» історичного

характеру, в яких робляться спроби обґрунтувати відокремленість Закарпаття від України саме за сприяння певних політичних сил Угорщини, Словаччини (і Росії – *прим. авт.*) та за підтримки окремих місцевих органів влади і промисловців [14, с. 142]. Найяскравішим прикладом є визнання на рівні Закарпатської обласної ради у березні 2007 р. національності «русин», яке відбулося під протекцією В. Балого – тодішнього очільника Секретаріату Президента України [10, с. 91]. Таке рішення є політичною спекуляцією, що вигідна місцевій владі з економічної точки зору як інструмент отримання контролю над ресурсами регіону [14, с. 142]. Воно між іншим спровокувало більш активні дії русинських активістів. Зокрема у 2008 р. Другий конгрес підкарпатських русинів прийняв «Акт проголошення відтворення русинської державності», яким було проголошено створення автономної республіки під назвою «Підкарпатська Русь» [15, с. 140].

На сучасному етапі русинські активісти намагаються скористатися з можливої ініціативи створення кримськотатарської національно-територіальної автономії в Україні. Зокрема 5 жовтня 2016 р. голова обласної спілки громадських організацій «Народна рада русинів Закарпаття» Є. Жупан наголосив на тому, що формування територіальної автономії для кримськотатарської меншини та ігнорування таких ініціатив у Закарпатті, щодо автономних прав закарпатських русинів, носитиме дискримінаційний характер [13, с. 6].

Існування і діяльність етнополітичних угорських («КМКС» Партія угорців України, Демократична партія угорців України) та російських («Руський блок», «Руська Єдність», «Союз» тощо) партій в Україні є прикладом політизації етнічності. Хоча за умови, що такі партії використовують етнонаціональний фактор власної етнічності для досягнення певних прагматичних цілей їх лідерів, а основним електоратом для них є певна група з конкретною етнонаціональною ідентичністю, щодо якої і формується політична програма цієї партії, це є також прикладом етнізації політики. Адже ці партії формують свою програму, зважаючи на основні потреби етнонаціональної спільноти, яку вони представляють, або потреби їх лідерів чи протекторів, якими вони підміняють потреби спільноти.

Така етнізація найчастіше відбувається саме під час виборчих кампаній, тому окремо виділимо приклад етнізації політики під час виборчих кампаній, основною метою якої є прихід до влади. В Україні ця мета, як правило, досягається через використання наявних регіональних етнокультурних відмінностей. Події виборчих кампаній, починаючи з 2004 р., виявили проблему регіонального сепаратизму, яка насправді стала проявом тенденції «федералізації» виконавчої влади на місцях.

Політичні еліти задля своїх прагматичних цілей провокували регіональне протистояння на основі діаметрально протилежних міфологем історії [8, с. 149].

Ця практика, крім мобілізації «потрібної» частини електорату, посприяла також накопиченню деструктивного потенціалу етнонаціонального фактора. Коли у політичному дискурсі цілеспрямовано акцентувалася тема «двох Україн», наслідком стало значне посилення регіоналізації електоральних симпатій, посилення суспільних протиріч довкола мовних, релігійних, етнокультурних цінностей [12, с. 11], а також політизації етнічності, що веде до виникнення етнополітичних загроз. Адже у поліетнічних регіонах України істотний вплив на перебіг будь-яких виборчих кампаній має позиція компактно розселених там національних меншин і їх лідерів. Найбільш активними у цьому плані є угорці Закарпаття, румуни Буковини, болгари і молдовани Півдня Одеської області та росіяни і кримські татари в Криму.

Підтримка з боку виборців, що ідентифікують себе з конкретними національними меншинами, на загальнонаціональних виборах забезпечується переважно співпрацею політичних партій чи кандидатів із лідерами цієї меншини. Наведемо тільки кілька прикладів такої співпраці. Під час виборів до Верховної Ради Криму в 2006 р. партія «Руський блок» об'єдналася з загальноукраїнською Партією регіонів, що дозволило їм сформувати більшість у кримському парламенті [12, с. 229–230]. Напередодні президентських виборів 2010 р. румунська громада України задекларувала співпрацю і підтримку кандидата у Президенти В. Януковича, що посприяло його перемозі у Герцаївському районі Чернівецької області у загальній перевазі в області кандидата Ю. Тимошенко [12, с. 232–233]. Така ж ситуація спостерігалася і в Болградському районі Одеської області, де на парламентських виборах 2007 р. і на президентських виборах 2010 р. Партія регіонів і В. Янукович здобула значно більшу підтримку, ніж по області в цілому [12, с. 233]. На позачергових виборах до парламенту 2007 р. «КМКС» Партія угорців України підтримувала виборчий блок «Наша Україна – Народна Самооборона», який запропонував її керівникові М. Ковачу 99 місце у своєму списку, а Демократична партія угорців України підтримувала Соціалістичну партію, яка віддала представникові відповідної партії М. Товту 11 місце у партійному списку партії. Хоча за результатами виборів ці місця не стали для кандидатів прохідними [11, с. 82].

Таке залучення електорату окремих етнонаціональних спільнот є вигідним для обох сторін, бо одна з них отримує голоси виборців, а інша висуває певні вимоги, які гіпотетично мають бути виконані з приходом до влади першої. Хоча

конфліктний момент тут закладений саме в гіпотетичності їх виконання. Адже, як правило, після приходу до влади такі вимоги рідко задовольняються, що веде до невдоволення і подальшої політизації меншини. Наприклад, перед президентськими виборами у травні 2014 р. було підписано Спільну декларацію кандидата на пост Президента України П. Порошенка і Товариства угорської культури Закарпаття в особі В. Брензовича, де кандидат на пост Президента П. Порошенко зобов'язався, забезпечити мовні права національних меншин на основі Європейської хартії регіональних мов та мов меншин [16]. Тому керівники угорських громадських організацій посилалися саме на цю угоду, коли наголошували на порушенні домовленостей із боку Президента України після прийняття нового Закону «Про освіту». Прикладом є текст відповідного відкритого листа до Президента, у якому наголошується: «Ми, керівники громадських організацій угорців України, звертаємося до Вас, як до гаранта Конституції України, прав і свобод людини та громадянина, а також як до нашого партнера за Спільною декларацією кандидата на пост Президента України Петра Порошенка і Товариства угорської культури Закарпаття (ТУКЗ) підписаного 1 травня 2014 року в м. Ужгороді...» [17].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. На сучасному етапі під час аналізу основних причин, що провокують реалізацію та виникнення етнополітичних загроз

у сучасній Україні, більшість науковців звертає увагу саме на зовнішні причини. Хоча, на нашу думку, не варто не враховувати причин, що йдуть із середини держави. До таких внутрішніх причин ми відносимо: 1) розбіжності у баченні свого подальшого розвитку між етнонаціональною спільнотою та владою країни, на території якої вона проживає; 2) використання етнонаціонального фактора у політичних іграх (як етнічною елітою спільноти, так і політичною елітою регіону або країни). Вони найбільш яскраво проявляються у відносинах між суб'єктами суспільно-політичних процесів, до яких ми відносимо державу як політичний інститут, її владно-політичну еліту на різних рівнях, етнонаціональні спільноти, їх етнічні еліти, а також суспільно-політичні організації, в тому числі політичні партії, громадські організації національних меншин тощо. Перша причина проявляється у розбіжностях між кримськотатарською, угорською чи російською спільнотами й українською державою, а друга виявляється у процесі етнізації політики під час виборчих кампаній, у питаннях відносин влади та етнонаціональних спільнот у Криму до його анексії Росією, штучного конструювання русинської ідентичності та діяльності етнополітичних партій в Україні.

У подальшому дослідження етнополітичних загроз буде нами розширене аналізом їх наслідків і проявів в Україні, а висновки з цієї статті будуть використані під час дослідження деструктивних впливів етнонаціонального фактора на суспільно-політичні процеси в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бурдяк В. Регіональна етнополітика в Україні: ризики та виклики соціальної стабільності. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. Київ, 2009. Вип. 44. С. 297–306.
2. Етнополітичні загрози та ризики національної консолідації: регіональний вимір: аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України. Київ, 2016. 24 с.
3. Котигоренко В. Ризики для держави в контексті етнополітичних загроз соціальної стабільності Віче. 2008. № 19. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/1140/> (дата звернення: 09.06.2018).
4. Рябінін Є. Екзогенні чинники впливу на посилення етносепаратистських процесів в Україні. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія, Політологія. Маріуполь, 2016. Вип. 16. С. 299–307.
5. Парахонський Б. Кримськотатарська проблема: сучасний стан і перспективи вирішення. Кримські студії. 2000. № 1. С. 25–35.
6. Політичний процес в Автономній Республіці Крим: особливості, суперечності, прорахунки (1991–2014 рр.): аналітична доповідь / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України. Київ, 2016. 304 с.
7. Котигоренко В. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт: монографія. Київ: Світогляд, 2004. 722 с.
8. Кривицька О. В. Демаркаційні лінії в етнополітичному просторі України : монографія. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 328 с.
9. Дністрянський М. С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики: монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 490 с.
10. Електоральні процеси України в регіональному вимірі: Буковина і Закарпаття: монографія / Під ред. А. Круглашова і М. Токаря. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2014. 552 с.
11. Каздобіна Ю. Питання децентралізації в контексті забезпечення прав національних меншин на прикладі угорської меншини Закарпаття. Український незалежний центр політичних досліджень: офіційний сайт. 2016. № 18/742. URL: http://www.ucipr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=8:pitannya-decentral-

zac-v-konetkst-zabezpechennya-prav-nac-onalnih-menshin-na-priklad-ugorsko-menshina-zakarpattya&catid=8&lang=ua&Itemid=201 (дата звернення: 09.05.2018).

12. Етнополітичні процеси в Україні: регіональні особливості: монографія / М. Панчук та ін. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011. 396 с.
13. Процеси політизації етнічності в Україні: загрози та можливості для державної політики в умовах зовнішньої агресії: аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України. Київ, 2017. 26 с.
14. Рафальський О. Етнополітична регіоналізація України. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України. Київ, 2011. Вип. 2 (52). С. 135–148.
15. Кресіна І. Проблеми етнонаціональної консолідації українського суспільства. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2013. Вип. 3. С. 139–144.
16. Тужанський Д., Сидоренко С. Віктор Орбан відкрив карти: як наростатиме конфлікт України та Угорщини. *Європейська правда*. Дата оновлення: 27.11.2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/11/27/7074250/> (дата звернення: 30.06.2018).
17. Відкритий лист до Президента України Петра Порошенка. KMKSZ : офіційний сайт. Дата оновлення: 13.09.2017. URL: <https://kmksz.com.ua/2017/09/13/vidkrytyj-lyst-do-prezydenta-ukrayiny-petra-poroshenka/> (дата звернення: 30.06.2018).